

• tanulmányok

Rixer Ádám¹

A MAGYAR KÖZIGAZGATÁS IDEGEN NYELVŰ IRODALMÁNAK EGYES JELLEGZETESSÉGEI AZ ELMŰLT NEGYEDSZÁZ ESZTENDŐBEN²

2010-ben zárult le Lőrincz Lajos akadémikus, Tanár Úr vezetésével az a projekt, amely az Európai Unió valamennyi tagállamának közigazgatását térképezte fel, előzetesen rögzített szempontok alapján. (A kutatás eredménye Szamel Katalin–Balázs István–Gajdushek György–Koi Gyula [szerk.] Az Európai Unió tagállamainak közigazgatása című munkája [Bp., Complex Kiadó, 2011].) Annak a nagy ívű vállalkozásnak „okszertű”, logikus folytatása a magyar közigazgatást „egészben” és komplex megközelítésben bemutató, angol nyelvű kötet, amely a tervek szerint a *Hungarian Public Administration and Administrative Law* címet viseli majd, s a Nemzeti Közszolgálati Egyetem, illetve a Lőrincz Lajos Közjogi Kutatóműhely együttműködésében valósul meg.

•••••

Ezen kötet előkészületei szerencsés módon egybeesnek az MTA IX. Osztálya Jogtudományi Bizottsága Közigazgatás-tudományi Albizottságának 2013. áprilisi döntésével, amely egy a magyar közigazgatás-tudomány jelen helyzetét felmérő vizsgálatot indít el, elsősorban a közigazgatási tárgyú szakirodalom áttekintése, illetve a működő s a közigazgatási tárgyú³ kutatásokat is felvállaló iskolák, tudományos műhelyek feltérképezése révén.

Jelen írás mindkét munkához hozzá kíván járulni az elmúlt huszonöt évben keletkezett – a magyar közigazgatás valamely vonatkozását tudományos igénnyel feldolgozó, elsősorban angol nyelvű – munkák rendszerező áttekintésével.

- 1 A szerző a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának egyetemi docense, a Közigazgatási Jogi Tanszék és a Lőrincz Lajos Közjogi Kutatóműhely vezetője. E-mail: rixer.adam@kre.hu
- 2 Jelen tanulmány az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával jött létre.
- 3 A közigazgatás, illetve közigazgatás-tudomány határainak felvázolása nem tárgya ezen munkának, ám az alap-kutatás jelleg megkívánja, hogy e fogalmak vizsgálatát a lehető legszélesebbre nyitva folytassuk le: lehetőség szerint abból nem kirekesztve a magyar közigazgatás sokszínű jelenségeit a tudományosság igényével, idegen nyelven feltérképező, elemző munkák egyikét sem.

A *Hungarian Public Administration and Administrative Law* kötet megszületése különösen indokolt, hiszen a magyar közigazgatást a teljesség igényével és több tudományterület szemszögéből bemutató angol vagy bármilyen idegen nyelvű munka mind ez idáig nem született. A vizsgált időszakban tipikusan csupán a főbb közigazgatási intézmények,⁴ illetve a közigazgatás államszervezetén belüli helyének,⁵ a közigazgatás ágazati vagy funkcionális alrendszerének⁶ és a közigazgatási jog főbb tartalmi változásainak⁷ bemutatását végezte el egy-egy legalább kismonográfia terjedelmű munka, illetve terjedelmesebb könyvfejezet.⁸ Meg kell jegyeznünk továbbá, hogy az elmúlt években a magyar nyelvű művek között – örvendetes módon – megnőtt azoknak a száma, amelyek különböző, tipikusan európai közigazgatási rendszereket mutatnak be.⁹

A hazai viszonyokat bemutató, áttekintő munka hiányára több magyarázat is szolgál. Ezek közül a legkézenfekvőbb az, amelyik a magyar közigazgatás-tudomány relatív elszigeteltségét valószínűsíti, s állításait a közigazgatás-tudomány közegének belső szerkezetével, a közigazgatás hagyományosan és nagymértékben egy konkrét államalakulathoz kötődő jellegével és a nyelvi kötöttségre hivatkozással támasztja alá.

Lőrincz Lajos volt az, aki rámutatott arra, hogy egy (jog)intézmény csupán a jogi és társadalmi (történeti, kulturális stb.) kontextus mélyreható vizsgálata révén válhat érdemi összehasonlítások és következtetések tárgyává: „Fontos azonban azt is rögzítenünk, hogy veszélyes általánosságban beszélnünk a nemzetközi tendenciákról, illetve követendő példákról, »best practice-ekről«, amennyiben az összehasonlító jogi vizsgálatok korlátozottsága is éppen abban áll, hogy azok csupán egy-egy jogintézmény, jogi megoldás vagy struktúra vizsgálatára korlátozódnak, s ezáltal éppen annak a követelménynek mondanak ellent, amely szerint a társadalmi jelenségeket minden esetben azok komplexitásában kell vizsgálnunk.”¹⁰ Amennyiben következetesen továbbvisszük ezt a gondolatot, nyilvánvalóvá válik, hogy a magyar közigazgatás nem magyar anyanyelvű olvasók számára történő bemutatása körében is szükséges legalább egy olyan alapmunka, amely bármely részkérdés vizsgálatához képes biztosítani a legáltalánosabb fogalmak meghatározásán és a jogrendszer általános jellegzetességeinek bemutatásán túl a kapcsolódó területek részletekbe menő megismerhetőségét, ideértve a releváns – idegen nyelven hozzáférhető – szakirodalom felmutatását is. Többszörszönösen megerősített tapasztalat, hogy a hazai szerzők által idegen nyelven írott munkák ese-

4 CSINK Lóránt–SCHANDA Balázs–VARGA ZS. András (eds.): *The Basic Law of Hungary – A First Commentary*, Dublin, Clarus, 2011

5 BALÁZS István et al.: *The Hungarian Public Administration in the System of State Organs*, Bp., Miniszterelnöki Hivatal, 63.

6 Dr. VADÁL Ildikó: *Die Verwaltungsorganisation in Ungarn = Vergleichendes Verwaltungsrecht in Ostmitteleuropa*, Wien, Verlag Österreich, 2004; illetve L. Bokros–J. J. DETHIER (eds.): *Public Finance Reform During the Transition: the experience of Hungary*, Washington, The World Bank, 1998

7 RIXER Ádám: *Features of the Hungarian Legal System after 2010*, Bp., Patrocinium, 2012

8 A rövidebb, ámde átfogó munkák között lásd pl. LŐRINCZ Lajos: *Administrative Law = Introduction to Hungarian Law*, ed. A. Harmathy, The Hague, London, Boston, Kluwer, 1998, 39–50.

9 Lásd pl. FÁBIÁN Adrián (szerk.): *Válogatott európai önkormányzati modellek*, Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2012

10 LŐRINCZ Lajos, *Összehasonlítás a közigazgatás kutatásában*, Budapest, MTA, 2000 (Székfoglalók, 5. kötet) 1–13.

tében minden – kifejezetten alapvető, elemi jellegű – fogalom használata (például a közigazgatási eljárásjogi ügyfél) külön magyarázatot, kifejtést igényel: gyakran nagy terjedelemben kell megadni annak az adott célnyelvhez, illetve közvetítő nyelvhez kapcsolt jogrendszerben létező megfelelőjének a körülírását.

Egy ilyen munka egyik kiemelkedő előnye, hogy lehetőséget teremt az adott közigazgatási rendszer „objektív” sajátosságainak nagyobb terjedelmű kifejtésére, mintegy általános hátteret és keretet biztosítva a részletes kutatásoknak, illetve egyúttal világos elhatárolásokkal is szolgál az egyéb jogi és közigazgatási rendszerekkel való tudatos összevetésben. A jelen nemzetközi közigazgatási irodalma számos előremutató példát kínál e körben is.¹¹

Meggyőződésünk szerint egy ilyen – a fentiekben vázolt – munka mind a magyar közigazgatási jelenségek angol nyelvű leírás kísérleteinek valamifajta nyelvi közelítésében, az egységesebb angol nyelvű fogalomhasználat kialakításában nagy szerepet játszhat; mind pedig a magyar közigazgatás egyes intézményeinek hozzáférhetőségét, s ezen keresztül vizsgálhatóságát is érdemben lesz képes javítani.

2. FŐBB JELLEGZETESSÉGEK

2.1. A nyelvhasználat elemi sajátosságai

A nyolcvanas évekkel kezdődően megfigyelhető az orosz nyelvű – azaz magyar szerzők által oroszul kiadott – szakirodalom elhalása,¹² illetve egyúttal megfigyelhető az is, hogy a hagyományosnak mondható s az államszocializmusban is tendenciaszerűen érvényesülő német orientáció s német nyelvű publikálás is háttérbe szorult az angol nyelvű munkákkal szemben. Fontos azonban már előjáróban rögzítenünk azt a tényt, hogy – amint azt látni is fogjuk – vannak olyan (rész)területek (pl. a közigazgatási eljárásjog egyes kérdései), amelyek esetében megmaradt a német nyelv hangsúlyos volta az idegen nyelvű leírás kísérletekben.

Látszólag csupán apróság, ám önmagán túlmutató jelentősége vannak annak is, hogy például a Magyar Tudományos Akadémia Állam- és Jogtudományi Intézetének (ma MTA TK Jogtudományi Intézete) magyar nyelvű folyóirata kezdetben francia és orosz, 1991-től pedig kizárólag angol nyelvű rezümével jelent/jelenik meg.

A magyar közigazgatásra vonatkozó idegen nyelvű irodalmak áttekintése alapján kijelenthető, hogy a környező államok nyelvein is születtek írások magyar szerzők tollából, illetve ezen államok hazai tudományos irodalma is kínál a magyar közigazgatás valamely ösz-

11 Lásd pl.: Martina KÜNNECKE: Tradition and Change in Administrative Law: An Anglo-German Comparison, Heidelberg, Springer, 2010, 266 p.

12 Az 1990 után magyar szerzők tollából orosz nyelven megjelent – és a magyar közigazgatással foglalkozó – munkák legfeljebb szabályt erősítő kivételnek tekinthetők; ezt idézettségi adataik is jól mutatják. Lásd pl.: BÁNDI Gyula: Otvetstvonnoszt i szankcii, ugolovnaya otvetstvonnoszt v Vengrii = Ekologicheskaya presztupnoszt v Evrope: Environmental Crime in Europe, szerk. O. L. DUBOVIK, Francuana KOMT, Ludwig KRÄMER, Moszkva, Gorodec, 2010, 141–158. Alapvetően öngerjesztő folyamatról volt/van szó: pl. a korábban nagy számban hozzáférhető orosz nyelvű, közjogi, közigazgatási jogi szaklapok többsége nem hozzáférhető egyetlen magyarországi könyvtárban sem (a Gosudarstvo i Pravo is már csak a CEU-könyvtárban érhető el; az Országgyűlési Könyvtárban csak az 1946 és 2001 közötti lapszámok állnak rendelkezésre).

szefüggését feldolgozó, érintő példákat. Mégis, összességében mind a szerb, ukrán, szlovák, cseh,¹³ illetve román¹⁴ nyelvű irodalom mennyisége (és tudományos súlya) jelentősen elmarad a közvetítő nyelveken – tipikusan angolul – született és azonos tudományos műhelyekből kikerülő munkákétól. E körben érdemes kitérnünk arra is, hogy bár a legtágabban értelmezett igazgatási diszciplínák (menedzsmentismeretek, közigazgatási jog stb.) a környező államok magyar nyelven folyó (illetve magyar nyelven is hozzáférhető) képzéseiben is számos helyen megjelennek,¹⁵ megfigyelhető, hogy az ott oktató és helyben lakó, magyar anyanyelvű kutatók publikációs tevékenységének a magyarországi tudományosságban is visszatükröződő eredményei a magyar mellett nagymértékben maguk is angol nyelvű publikációkban válnak hozzáférhetővé.

Rögzíthetjük, hogy az angol közvetítő nyelvvé válása során nem csupán a szomszéd népekkel való megértésben vette át a korábbi latin, német, illetve orosz nyelv szerepét, hanem a legkülönbélebb tudományokban, így a közigazgatás-tudományban is (noha kizárólagosságról természetesen továbbra sem beszélhetünk).

A vizsgált körben a nyelvi megformáltság tekintetében kijelenthető, hogy – bár a legtöbb munka támaszkodik nyelvi és szakmai lektorok közreműködésére – ezeknek a szóhasználat azonos témakör esetében is rendkívüli változatosságot mutat. Olykor a legelemibb fogalmak (Magyarország Alaptörvénye; illetve irányítás, felügyelet, ellenőrzés) angol nyelvű fordításai esetében is szembeötlő az egységes terminológia hiánya, illetve a „rokon” jellegű, ám nem azonos tartalmú kifejezések (pl. rendészet/rendvédelem) „csereszabatos” volta. Ennek gyakran a hazai tudományos párbeszédet, illetve a nem magyar olvasó megértését is nehezítő „sokszínűségnek” több oka is van.¹⁶ Ezek között említhetjük az angolszász jogi terminológia „megfeleltethetőségének” nehézségeit, az EU-s terminológia hiányosság-

13 Pl. HALÁSZ Iván, KOI Gyula: Partnerství veřejného a soukromého sektoru v Madarsku = Partnerství veřejného a soukromého sektoru: Právní a ekonomické aspekty, szerk. Tomáš LOUDA, Jiří GROSPÍČ, Praha–Plzeň, 2010 (Ústav státu a práva AV ČR), 218–222.

14 Pl. Irina SORICĂ: Răspunderea disciplinară a salariaților, Wolters Kluwer, 2010 (epub – eBook). A munkavállalók – köztük az állami alkalmazottak – fegyelmi felelőssége tárgyában van benne egy jog-összehasonlító fejezet Magyarországról; illetve habil. HORVÁTH László–PAPP László Lajos: Controlul transportului internațional de bunuri și pasageri la frontiera comuna dintre România și Ungaria, Dreptul, 2010/1. (A nemzetközi áru- és személyszállítás ellenőrzése a román–magyar határon)

15 Pl.: Babeş-Bolyai Tudományegyetem Jogtudományi Kar (Kolozsvár); Selye János Egyetem Gazdaságtudományi Kar (Komárom); Újvidéki Egyetem Közgazdasági Kar (Újvidék); Nyíregyházi Főiskola Gazdasági és Társadalomtudományi Kar Beregszászi Kihelyezett Képzés (Beregszász). A külföldi magyar tudományosság egyes – e tanulmány keretein és tárgyán túlmutató – összefüggéseinek vonatkozásában lásd még: FÁBRI István: Magyar nyelvű felsőoktatás és tudományosság a Kárpát-medencében, Régió, 2001/4., 132–158.

16 A magyar szavak, kifejezések idegen nyelvű fordításainak „sokszínűsége” a szűken értelmezett nyelvi, nyelvhasználati nehézségeken túl részben annak is köszönhető, hogy a politikai döntéshozók, illetve jogalkalmazó szervek a szükségesnél, illetve lehetségesnél ritkábban támaszkodnak a döntés-előkészítés fázisában a – részben idegen nyelvű – tudományos kutatások eredményeire, gyakran csupán szelektíven és utólagosan használják azokat önmön döntéseik legitimitálására.

gait,¹⁷ illetve azt a tényt is, hogy nincs a napi tudományos és/vagy hatósági tevékenységben egyaránt jól használható – azaz a ma széles körben használt műszavakat és a hatályos jogot legalább nagy vonalakban visszatükröző és világos elhatárolásokkal is operáló – angol–magyar, illetve magyar–angol jogi/közigazgatási szótár. Ez különösen annak fényében meglepő, hogy a piacon – az elektronikus szótárakat, szöszedeket, illetve adatbázisokat is beleszámolva – mintegy egy tucat (!) ilyen kiadvány található.¹⁸

A szakszótárak létre, illetve ezek folyamatos frissítésére vonatkozó igényt táplálják a folyamatosan és nagymértékben megújuló magyar közigazgatási intézményrendszer régi-új (pl. járás, közigazgatási bíróság) és vadonatúj elnevezései körüli szóhasználati, fordítási bizonytalanságok.¹⁹

A kérdéskört – bár ez szétfeszítené jelen írás kereteit – nyilvánvalóan érdemes lehet tárgabb összefüggésben, a magyar jogi és igazgatási nyelv átalakulása és fejlődési tendenciái tükrében is vizsgálni: felmérve az idegen kifejezések behatolásának főbb jellegzetességeit a magyar köznyelvbe és jogi/igazgatási műnyelvbe. A nyelvész Pomogáts Béla egy lényeges összefüggésre hívja fel a figyelmet, mikor a következőképpen fogalmaz: „Magyarországon a huszadik század nyolcvanas éveinek közepe (tehát nemcsak a rendszerváltás) óta egy nagyszabású civilizációs átalakulás ment végbe [...], és ez kihatott a nyelv életére is.”²⁰ Rendkívül izgalmas lenne annak feltérképezése, hogy az újabb hazai jelenségek, illetve máshol meghonosodott kifejezések és intézményes megoldások milyen mechanizmusok révén nyerik el nyelvi formájukat a mai magyar tudományos közegben/jogalkotási szférában, különös tekintettel az idegen szavak mértékére, illetve a más nyelvek nyelvtani szabályainak segítségével képzett *félmagyar* szavakra. Pomogáts e kérdéskör jelentőségét és a problémák lehetséges feloldási irányait a következőképpen foglalja össze: „Az idegen szavak és kifejezések befogadására természetesen szükség van, de inkább csak akkor, ha

valamely új fogalom, jelenség vagy eszköz megnevezésére nem áll rendelkezésünkre magyar szó, avagy ilyent nem tudunk némi nyelvújító leleménnyel létrehozni. Ezért kétségtelenül szüksége lenne egy új nyelvújító vagy legalább nyelvvédő mozgalomra, akár csak Kazinczy vagy később Kosztolányi idejében.”²¹ A kérdés természetesen úgy is megfogalmazható, hogy a magyar jogi, illetve igazgatási műnyelv esetében lehetséges-e egy ilyen tudatos „nyelvújítás”, s ha igen, úgy mely területeken, és milyen mértékben.

2.2. Az idegen nyelvű munkák egyes jellegzetességei, különös tekintettel a feldolgozott témákra

Már a rendszerváltást megelőző években is jelentek meg olyan munkák, amelyek utalásokat tartalmaztak egy változó kor változó körülményeire és újszerű követelményeire,²² illetve nem magyar szerzők révén is jól dokumentálták az átalakulás kezdődő folyamatait.²³

Az elmúlt negyedszáz évben mindvégig megfigyelhető, hogy a magyar közigazgatás egy-egy területe – legalább részben – posztszocialista státusán keresztül válik igazán „izgalmassá” s egyúttal összehasonlításra érdemessé.²⁴ Megfigyelhető, hogy a nemzetközi – igazgatási összefüggéseket is érdemben felmutató – összehasonlító munkák jelentős része a volt szocialista országok között, azokkal egy sorban, azoknak az adataival a magyar adatokat külön is összevetve mutatja be a magyar sajátosságokat.²⁵ Ezen módszer jelentőségét felnagyítják a posztszocialista jogcsalád létrehozásához szükséges állítások,²⁶ amelyek a „nyugati jog jogtípus” részeként kívánják bemutatni a sajátos, csak ezen jogcsalád tagjaira jellemző működési mechanizmusokat.²⁷

A rendszerváltás időszakában számos angol nyelvű tanulmánykötet jelent meg; ezek döntően az emberi jogokkal kapcsolatos és az állam működését is jelentősen befolyásoló újabb

17 Ezen vonatkozásokban a szupranacionális bíróságok (EJEB, EuB stb.) gyakorlata a nyelvi egységesítést nagymértékben szolgálta, különösen egy az angolszász jogintézményeken „túltekintő”, „nemzetköziesebb” angol jogi nyelv(használat) kialakításával. Ezzel együtt a „helyi” sajátosságok pontos – azaz a valós tartalmakat visszatükröző – nyelvi leírásában, megjelenítésében hiányosságok, illetve látványos párhuzamosságok figyelhetők meg.

18 Pl. Angol–magyar jogi, kormányzati és politikai értelmező szótár – magyar–angol szöszedettel, Bp., Panem Kiadó, 2006, 711 p.; Magyar–angol – Magyar jogi szakszótár, Bp., KJK–Kerszöv, 2005, 399 p.; dr. HAZAFI–dr. KOVÁCS–dr. NÉMETH–dr. SZÁSZ–dr. TAKÁCS–TÓTH: Négy nyelvű közigazgatási és európai uniós szótár, Bp., KJK–Kerszöv, 2003, 246 p.; mag. Franz HEIDINGER–Andrea HUBALEK–dr. BÁRDOS Péter–dr. BÁRDOS Rita: Angol–amerikai jogi nyelv: Angol–magyar, magyar–angol szakszótár, Bp., HVG–Orac, 1999; KISS Eszter–PILISKÓ Szilvia: Az Európai Unió intézményrendszere és jogi terminológiája angol nyelven: Institutions and the Legal System of the European Union in English, Bp., KJK–Kerszöv, 2003, 227 p.; MÓRA Imre: Angol–magyar jogi szótár, Bp., Adecom Kommunikációs Szolgáltató Rt., 1997 (Mentor szakszótárak), 327 p.; illetve BOKORNÉ Szegő Hanna–BÖSZÖRMÉNYI Jenő–KEMENSZKI Ágnes: Nemzetközi kapcsolatok alapszótár, Bp., Aula Kiadó, 2003; továbbá a magyar elektronikus adatbázisok mellett nemzetközi, illetve EU-s nyelvi adatbázisok is szabadon hozzáférhetőek (pl. IATE). Német nyelven lásd még: ARY Ildikó–MOLNÁR Lászlóné–JENŐFI György: Német–magyar, magyar–német közigazgatási szótár, Bp., Paginarum Kiadó, 2002, 370 p.

19 Dr. KOVÁCS Tímea: A bíróságok új elnevezései angol nyelven, <http://www.jogforum.hu/blog/5/57> (2013. 04. 11.)

20 POMOGÁTS Béla: A nyelvstratégiától a kulturális stratégiáig = Nyelvstratégia és nyelvművelés, szerk. HÓDI Éva, Ada, Szarvas Gábor Nyelvművelő Egyesület, 2011 (Szarvas Gábor Nyelvművelő Napok), 77.

21 Uo., 78.

22 LŐRINCZ Lajos: On the economic and political determinants of public administration = Politics and Public Administration in Hungary, Bp., 1985, 71–107; BÁNDI Gyula: The system of legal responsibility in environmental protection = Environmental control and policy, szerk. TAMÁS András, LODNER Dorottya, Pécs, Centre for Regional Studies of Hungarian Academy of Sciences, 1988 (Discussion papers, Proceedings of the Hungarian – Polish Seminar on the Theoretical Problems of Environmental Control and Policy, Pécs, October 29–30., 1985) 111–122.; KILÉNYI Géza: Ungarn schreitet in Richtung Rechtsstaatlichkeit, Europäische Grundrechte Zeitschrift, 23–24. (1989), 513–518.; SZOBOSZLAI György–ARNOLD Éva–BÁRÁNY Ferenc–BÍRÓ Dávid–SELLEI Iván: Politics and public administration in Hungary, Bp., Akadémiai Kiadó, 1985, 485 p.

23 Anis KHOBANI: A study on the Local Government Councils, Bp., Államigazgatási Szervezési Intézet, 1989 (Candidate Dissertation), 219 p.

24 Lásd pl.: Gérard MARCOU–VEREBÉLYI Imre (eds.): New Trends in Local Government in Western and Eastern Europe, Brussels, IIAS, 1993

25 Denis J. GALLIGAN–Richard H. LANGAN–Constance S. NICANDROU (eds.): Administrative Justice in the New European Democracies: Case studies of Administrative Law and Process in Bulgaria, Estonia, Hungary, Poland and Ukraine, Bp., Centre for Socio-Legal Studies, University of Oxford – Colpi, 1998, 652 p.

26 FEKETE Balázs: A jogi átalakulás határai – egy jogcsalád születése 1989 után Közép-Kelet-Európában, Kontroll, 2004/1, 4–21.

27 Uo., 19.

(köz)politikai fejleményekre,²⁸ az államszervezet átalakulására, a nagy ellátórendszerek, valamint egyes közszolgáltatások jövőjére vonatkoztak,²⁹ illetve a Nyugat felé kinyíló gazdaságra vonatkozó új szabályok ismertetésével foglalkoztak;³⁰ nem egy esetben az új jogszabályoknak olykor teljes terjedelmű angol nyelvű fordításait is közzétette.³¹

Az ezen időszakban kiadott kötetek közül kiemelkednek a Takács Klára, illetve Horváth M. Tamás szerkesztésében megjelent kötetek, amelyek bár nem vállalják fel egy teljes – a közpolitikai környezetre, az intézményrendszerre, a divatozó szervezési elvekre vonatkozó adatokat egyként tartalmazó – áttekintés nyújtását, mégis, a Magyar Közigazgatási Intézet három egymást követő évben kiadott tanulmányköteteiben katalogizálni igyekeznek a főbb változásokat.³²

Jól megfigyelhető, hogy az 1989-es rendszerváltást követően a Magyar Köztársaság Európai Unióhoz való csatlakozását közvetlenül megelőző,³³ illetve az azt követő időszakban nőtt meg ismét a magyar helyzetet – a főbb irányokat lehetőség szerint általánosítva is – bemutató³⁴ idegen nyelvű munkák száma, illetve az ezek iránti külföldi „kereslet”. 2004-et követően trendszerűen és érthető módon egyre több, a vizsgált körbe tartozó munka foglalkozik kisebb-nagyobb terjedelemben az uniós tagállamok kötelezettségeivel, az uniós jog végrehajtásával, illetve kikényszerítésével összefüggő általános kérdésekkel és az egyes szakigazgatási területekhez is kapcsolódó konkrét esetekkel (is) azokon a területeken, ahol ez fogalmilag lehetséges.³⁵

Számos területen – például a közbeszerzési jogban –, ahol érvényesül az uniós irányelvi szabályozottság, nem csupán a hazai jogalkalmazó, illetve kutató számára lényeges

egy Németországban, Spanyolországban vagy éppen Franciaországban felmerülő eset, hanem mindez fordítva is igaz.

A magyar közigazgatást angol nyelven, illetve egyéb idegen nyelven bemutató frissebb hazai munkák között is leginkább (ország)tanulmány terjedelmű és legalább részben összehasonlító jellegű munkákat találunk, legyen szó egy-egy terület,³⁶ igazgatási aspektus bemutatásáról³⁷ vagy éppen egy átfogó, ám csak a leglényegesebb alapadatokat rögzítő munkáról. Ezek között nagy számban találunk állami szervek által készí(tte)tett – bemutatkozó, tájékoztató jellegű – írásműveket is.³⁸

Az összehasonlítás gyakran nem csupán a hazai viszonyoknak a hasonló területeken külföldi színtereken létező intézményekkel és gyakorlatokkal való összevetésére korlátozódik, hanem kiemelt szerepet kap a hazai tételes jogi szabályozás és a tényleges gyakorlat közötti diszcrepanciák feltárása is.³⁹

Szerencsés módon olyan átfogó és terjedelmes munkákról is beszámolhatunk, amelyek adott – a szűkebb tudományterület által determinált – vizsgálati szempontok alapján a magyar közigazgatás valamennyi lényeges „alrendszerét” bemutatják.⁴⁰

28 Pl. NAVRACSICS Tibor: Public Sector Reform in Hungary (1990–1995) = Parliaments and Organized Interests: The Second Steps. Ágh Attila and Ilonszki Gabriella (eds.), Bp., Hungarian Centre for Democracy Studies, 1996, 280–307; illetve MÁTHÉ Gábor (ed.): Freedom of Information Towards Open Governments in the New Democracies, Bp., Államigazgatási Főiskola, 1992, 97 p.

29 Concept for Higher Education Development – Hungary. Budapest, Co-ordination Office for Higher Education, 1991, 81 p.

30 Pl. KILÉNYI Géza–LÁMM Vanda (eds.): New Tendencies in the Hungarian Economy, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1990 (Studies on Hungarian State and Law 2.)

31 Pl. KILÉNYI Géza–LÁMM Vanda (eds.): Democratic Changes in Hungary: Basic Legislations on a Peaceful Transition from Bolshevism to Democracy, Budapest, Public Law Research Center of the Hungarian Academy of Sciences, 1990 (Studies on Hungarian State and Law 3.)

32 HORVÁTH M. Tamás (ed.): Public administration in Hungary: A collection of studies published by the Institute in 1993 in English and French language, Bp., Hungarian Institute of Public Administration, 1994, 259 p.; illetve TAKÁCS Klára (ed.): Public administration in Hungary: Collection of studies published by the institute in 1992 in English and French language, Bp., Hungarian Institute of Public Administration, 1992, 216 p.; valamint TAKÁCS Klára (ed.): The reform of Hungarian public administration. Collection of studies published by the Institute in 1991 in English and French language, Bp., Hungarian Institute of Public Administration, 1991, 226 p.

33 Lásd pl.: LŐRINCZ Lajos: European integration – Hungarian public administration, in Studies on Common European Administration, Bp., 2000, 321–336.; illetve Jon FILE–Leo GOEDEGEBUURE (eds.): Real-Time Systems. Reflections on Higher Education in the Czech Republic, Hungary, Poland and Slovenia, Twente–Brno, Cheps–Vutium, 2003, 246 p.

34 LÁMM Vanda (ed.): Transformation in Hungarian Law, 1989–2006: Selected Studies. Bp., Akadémiai Kiadó, 2007, 230 p.; BOROS Anita: Europeanization of Administrative Law with a View to Hungary, The Romanian Review of European Governance Studies, 2010/4., 19–35.

35 Pl. FEHÉR István: Meeting EU standards in Eastern Europe: the case of the Hungarian agri-food sector, Food Control, 2002/2., 93–96.

36 Lásd pl. Richard LEYRER: Finding the Right Path of Policing in Hungary = Handbook on Policing in Central Europe, New York, Springer Science – Business Media New York, 2013 (megjelenés alatt); SZABÓ Eszter: Contributions to the Hungarian legal aspects of the protection of cultural heritage, Juridical Current, 39 (2009)

37 Lásd pl. KOI Gyula–TORMA András–VARGA ZS. András: Public-Private Partnership in Hungary = Partenariats public-privé: rapports du XVIIIe congrès de l'Académie Internationale de Droit Comparé / Public-Private Partnership: Reports of the XVIIIth Congress of the International Academy of Comparative Law, ed.: François Lichère, Brussels, Bruylant, 2011, 353–395.

38 Pl. CSAPODY Pál (ed.): Rules on the Auditing at the State Audit Office of Hungary, Budapest, State Audit Office, 2004, 90 p.; illetve Annual Report of the Parliamentary Commissioner for Data Protection and Freedom of Information – 1999, Budapest, Office of the Parliamentary Commissioner for Data Protection and Freedom of Information, 2000, 138 p.; továbbá Innovation Policy of the Hungarian Government, Budapest, National Committee for Technological Development, 1993, 85 p.

39 HAJNAL György: Interactions between the Study and the Practice of Public Administration in Hungary, Transylvanian Review of Administrative Sciences, 18 (2006), 49–67.

40 HAJNAL György–JENEI György: The Study of Public Management in Hungary: Management and the Transition to Democratic Rechtsstaat, = The Study of Public management in Europe and the US, ed. Kickert, Walter, London, Routledge, 2008

A „divatosabb” „résztémák” közül feltétlenül ki kell emelnünk a regionalizmus,⁴¹ önkormányzatiság,⁴² nem központi államigazgatás,⁴³ területi egyenlőtlenség, területi tervezés témaköreit, amelyek mind a magyar nyelvű, mind pedig az idegen nyelven megjelent munkák között felülreprezentáltak.⁴⁴ Ugyanígy kiemelkedő számban jelentek meg a különféle közszolgáltatásokkal összefüggő kérdéseket bemutató,⁴⁵ a magyar közigazgatás kontrollmechanizmusai-

- 41 PÁLNÉ KOVÁCS Ilona: Top down regionalism – EU adaptation and legitimacy in Hungary = Regionalization and Minority Policies in Central Europe: Case Studies from Poland, Slovakia, Hungary and Romania, ed. Lütgenau SA Innsbruck, Studien Verlag, 2011 (Foster Europe – International Studies; 1.), 113–127; ENYEDI György–PÁLNÉ KOVÁCS Ilona: Regional changes in the urban system and governance responses in Hungary – Urban Research and Practice 1. 2008/2., 149–163; továbbá PÁLNÉ KOVÁCS Ilona–HORVÁTH Gyula–Christos J. PARASKEVOPOULOS: Institutional „legacies” and the shaping of regional governance in Hungary, Regional and Federal Studies (14), 2004/3., 430–460; és ENYEDI György–TÓZSA István (eds.): The Region: Regional Development, Policy, Administration, E-government, Bp., Akadémiai Kiadó, 2004, 480 p.
- 42 Lásd pl.: VEREBÉLYI Imre: The main characteristics of the Hungarian system of local government = L'état et le droit d'est en ouest, Paris, Société de législation comparée, 2006, 537–547; PATYI András: The Autonomy of Local Governments and the New Constitution = Public Finances – Administrative Autonomies, szerk. HULKÓ Gábor, PATYI András, Győr, Universitas–Győr Nonprofit Kft., 2012, 549–561; illetve HORVÁTH M. Tamás: „Humpty Dumpty”: Problems of Globalization Issues Illustrated by Local Self-Government Development (magyarul és angolul), Nemzetközi Közigazgatási Szemle/International Journal of Public Administration in Central and Eastern Europe, 2007/2., 2–19. (magyar nyelvű címe: Mintha-követés. Globalizációs problémák az önkormányzati fejlődés példáján); továbbá PÁLNÉ KOVÁCS Ilona: Local governance = Central and Eastern Europe Beyond Transition: Convergence and Divergence in Europe, Henderson K, Pettai V, Wenninger A (eds.), Strasbourg, European Science Foundation, 2012, 51–54; továbbá STEINER Erika–DARÁZS Ida: The Characteristics of the Hungarian Local Authority System and the Municipal Economic Management, Bp., ÖnkörPress Kiadó Kft., 2005, 54 p.; HOFFMAN István–VERES Enikő: Some thoughts on the collegial leadership of the local governments, Journal of Public Law and Policy, 2013/3., 157–177; PÁLNÉ KOVÁCS Ilona: The Basic Political and Structural Problems in the Working of Local Governments in Hungary, Pécs, Centre for Regional Studies, 1993 (Discussion Papers, 14.), 36 p., továbbá HORVÁTH M. Tamás: Le cas de la modernisation administrative dans les collectivités locales hongroises = Ou en est la gestion locales? Marcou, G. et H. WOLLMANN (eds.), Paris, CNRS Editions, 2008, 225–242.
- 43 BARTA Attila: New Trends in the Territorial Representation of Governments on the Recent Transformation of Hungarian Territorial State Administration, Juridical Current, 2012/1., 75–84.
- 44 KUTTOR Dániel: Analysis of the territorial disparities in the Visegrad Four Countries – Measurement and visualisation of territorial processes at regional level in Central Europe, Prague, Regional Studies Association, 2008 (International Conference on “Regions: The Dilemmas of Integration and Competition”; 2008. május 27–29., Prága, Csehország)
- 45 HOFFMANN István: Some Thoughts on the System of Tasks of the Local Autonomies Related to the Organisation of Personal Social Care, Lex Localis – Journal of Local Self-Governments, 2012/10., 323–343.; BOROS Anita: The implementation of the Services directive in Hungary = The Implementation of the EU Services Directive. Transposition: Problems and Strategies, Ulrich Stelkens, Wolfgang Weiss, Micael Mirschberger (eds.), Springer Kiadó, 2012, 283–309; PAULOVICS Anita–SZABÓ Annamária Eszter: Hungarian Cultural Administration = Publicationes Universitatis Miskolcensis, Sectio Juridica et Politica, Tomus XXIII, Miskolc University Press, 2005, 371–379.; SÁRKÖZY Tamás: Regulation in sport as a borderline case between state and law regulation and self-regulation, Acta Juridica Academiae Scientiarum Hungaricae, 2001/3–4., 159–180.

it feltáró⁴⁶ vagy éppen a közigazgatás személyi állományával foglalkozó⁴⁷ angol nyelvű munkák is az elmúlt időszakban. Az egyes eljárásjogi kérdések is a kiemelten kezelt, tárgyalt témák között jelentek meg, leggyakrabban német nyelvű tanulmányokban.⁴⁸ Megnőtt a közbeszerzések témakörét feldolgozó munkák száma is,⁴⁹ ezek közül nem egy kiemelten foglalkozik a közbeszerzési-koncessziós szerződések magyarországi jogorvoslati gyakorlatával.⁵⁰

További tendencia – amely különösen a legutóbbi időben, a gazdasági válságok kialakulása nyomán figyelhető meg –, hogy a közpénzügyek,⁵¹ illetve a korrupció kérdéskörét is növekvő számú írás vizsgálja.⁵² Szintén „kurrens” téma a roma önkormányzatok,⁵³ a kisebbségi önkormányzatok

- 46 Lásd pl.: dr. ROZSNYAI F. Krisztina: Änderungen im System des Verwaltungsrechtsschutzes in Ungarn, Die Öffentliche Verwaltung, Mai 2013, Heft 9 (Sonderdruck), 335–343; TAMÁS András: Control of Public Administration. = Közjogi tanulmányok Lőrincz Lajos 70. születésnapja tiszteletére, szerk. IMRE Miklós, LAMM Vanda, MÁTHÉ Gábor, Budapest, Budapesti Corvinus Egyetem–Károli Gáspár Református Egyetem–MTA Jogtudományi Intézete, 2006; illetve VARGA ZS. András: Alternative Control Instruments over Administrative Procedures, Passau: Schenk Verlag GmbH, 64 p., továbbá PATYI András–GELLÉN Márton: Efficiency and Judicial Procedures – Friends or Foes? Analyzing the Relationship of Efficiency and Judicial Procedures in Theory and in Practice, NISPACEE Journal of Public Administration and Policy, 2011/4., 67–85.; PATYI András: Protecting the Constitution (The Characteristics of Constitutional and Judicial Review in Hungary 1990–2010), Passau: Schenk Verlag, 63 p.; HARMATHY Attila (ed.): International conference on institutional guarantees of the safeguarding of constitutionalism, Budapest, Hungarian Academy of Sciences, Research Centre for Political Science, 1990 (Hosted and org. by Hungarian Academy of Sciences and Hungarian Ministry of Justice), Budapest 25–27. April, 1989, 270 p.
- 47 HORVÁTH István: Actual questions of public service labour law: Legislative recommendations in Hungary, Pécsi Munkajogi Közlemények, 2008/2., 7–27. p.; GERENCSÉR Balázs Szabolcs: Ethics in autonomous public service, Passau: Schenk Verlag, 52 p., továbbá GAJDUSCHEK György–HAJNAL György: Civil Service Training Assistance. Projects in the Former Communist Countries: An Assessment, LGI Publications, Budapest, 2003, illetve GAJDUSCHEK György–HAJNAL György: Evaluation of the Hungarian General Civil Service Training Program. Budapest, Open Society Institute, Budapest, 2000 (Discussions Papers No. 16.), 33 p.
- 48 ROZSNYAI Krisztina: Europäisierung des ungarischen Verwaltungsrechts = Europäisierung des Rechts: Deutsch – Ungarisches Kolloquium Budapest, 2007, W. Heun – V. Lipp (hrsg.), Göttingen, Universitätsverlag Göttingen, 2008, és FAZEKAS Marianna: Die Erneuerung des Verwaltungsrechts in Ungarn, H. Hill – R. Pitschas (hrsg.) = Europäisches Verwaltungsrechtsrecht, Berlin, Duncker & Humblot, 2004; Boros Anita, Verwaltungsverfahren im Vergleich zwischen Deutschland und Ungarn – die wichtigsten Unterschiede im Bereich der Verwaltungsgrundsätze und des Grundverfahrens = Jahrbuch für Vergleichende Stats- und rechtswissenschaften – 2012, szerk.: Christin SCHUBEL, Peter-Christian MÜLLER GRAF, Oliver DIGGELMANN, Stephan KIRSTE, Ulrich HUFELD. Nomos Kiadó, 2012, 147–160.
- 49 Lásd pl. BOROS Anita–GAJDOS Róbert: Public Procurement in Hungary and the past fifteen years of the Public Procurement Council, Public Procurement Law Review, 2012/1., 30–50.
- 50 BARABÁS Gergely– NAGY Marianna: Le contentieux des contrats publics en Europe – Hongrie, Revue française de Droit Administratif, 2011/1., 47–53.
- 51 HULKÓ Gábor–PATYI András (eds.): Public Finances – Administrative Autonomies, Győr, Universitas Győr Kht., 2012, 817 p.; illetve PÉTERI Gábor: Charging Local Government Services in Hungary, Budapest, Institute of Local Public Finance, 2008 (Working Paper 01–2008), 23 p.; továbbá KOPÁNYI M.–D. WETZEL–S. Dahur (eds.): Intergovernmental Finance in Hungary – a Decade of Experience 1990–2000, Washington, Local Government and Public Service Reform Initiative, 2004, 629 p.
- 52 Lásd pl.: Corruption Risks in Hungary National Integrity System Country Study (Part One): Hungary 2007, Budapest, Transparency International kiadványa, 2007; illetve PÉTERI Gábor (ed.): Finding the Money: Public Accountability and Service Efficiency through Fiscal Transparency, Budapest, LGI. OSI, 2008, 235 p.
- 53 HORVÁTH Aladár: Gadjo Nation – Roma Nation? <http://www.errc.org/cikk.php?cikk=2655> (2012. 05. 02.)

ségi önkormányzatiság témaköre,⁵⁴ a romákkal kapcsolatos jogalkotás eredményeinek⁵⁵ és a magyar közigazgatás roma kisebbséggel szembeni diszkriminatív gyakorlatainak bemutatása,⁵⁶ illetve a közigazgatás társadalmi kapcsolatainak témája,⁵⁷ valamint a különböző konzultációs mechanizmusok témaköre.⁵⁸

A vizsgált időszakban mindvégig megfigyelhető, hogy a közigazgatás piaci szereplőkkel való együttműködésének lehetőségei, korlátai és fejlesztési irányai nem csupán a tudományos érdeklődés homlokterébe tartozó kérdések,⁵⁹ de az egyes – például befektetésösztönzéssel foglalkozó – hatóságok és egyéb szervezetek angol, illetve német nyelvű kiadványainak is tipikus és folyamatosan megújuló tárgyai.⁶⁰

A legújabb munkák közül érdemes kiemelni az E-government kérdéskörét, illetve az elektronikus felületek szabályozásának problematikáját valóban tudományos alapos-sággal elemző munkákat is.⁶¹

54 Andrew BURTON: Minority Self-governance: Minority Representation in Flux for the Hungarian Roma, *Ethnopolitics*, 2007/1., 67–88.; FORRAY R. Katalin: The Situation of the Roma/Gypsy Community in Central and Eastern Europe, Budapest, CEU, 2006 (Master Thesis)

55 Dr. DONCSEV Toso, President of the Office for National and Ethnic Minorities (ed.): Measures taken by the state to promote the social integration of Roma living in Hungary, Published by: dr. Rudolf Joó, Deputy state secretary at the Ministry of Foreign Affairs. Budapest, 2000

56 KERTESI Gábor–KÉZDI Gábor: School segregation, school choice and educational policies in 100 Hungarian towns, Budapest Working Papers on the Labour Market BWP – 2013/12. <http://www.econ.core.hu/file/download/bwp/bwp1312.pdf> (2013. 07. 11.); *European Anti-Discrimination Law Review* December/2010, Hungary 60–62.; illetve KERTESI Gábor–KÉZDI Gábor: The Roma/non-Roma Test Score: Gap in Hungary = Budapest Working Papers on the Labour Market (BWP) 2010/10., Budapest, Institute of Economics – Hungarian Academy of Sciences – Department of Human Resources, Corvinus University of Budapest, 2010; továbbá KÉZDI Gábor–SURÁNYI Éva: Sampling and Methodology in the Evaluation of the National Education Integration Program, and the Conclusions of the Evaluation. Mintavétel és elemzési módszerek az oktatási integrációs program hatásvizsgálatában, és a hatásvizsgálatból levonható következtetések = Budapest Working Papers On The Labour Market / Budapest Munkagazdaságtani Füzetek BWP – 2010/2., Budapest, Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaságtudományi Intézet, 2010; TAMÁS Pál (ed.), Final report: 6. Hungary. Inclusion and education in European countries, Intmeas Report for contract – 2007–2094/001 TRA-TRSPO. DOCA Bureaus, Lepelstraat, 2009

57 JENEI Ágnes (ed.): Communication with the Public from the Local Government Perspective, Budapest, Corvinus University of Budapest, 2012, 251 p.

58 HÉTHY Lajos: Negotiated Social Peace: An Attempt to Reach a Social and Economic Agreement in Hungary = Parliaments and Organized Interests: The Second Steps, ÁGH Attila and ILONSZKI Gabriella (eds.), Budapest, Hungarian Centre for Democracy Studies, 1996, 147–157; illetve LADÓ Mária: Continuity and Changes in Tripartism in Hungary = Parliaments and Organized Interests: The Second Steps, ÁGH Attila and ILONSZKI Gabriella (eds.), Budapest, Hungarian Centre for Democracy Studies, 1996, 158–171.

59 Ehhez lásd pl. CZEGLÉDI János: Public administration rated fit for private investment, Budapest, *Tekintet*, 2005, 128 p.

60 Lásd pl. a Nemzeti Külgazdasági Hivatal (HITA) éves rendszerességgel megjelentetett *Investing Guide Hungary* és *Doing Business in Hungary* című kiadványait.

61 BORDÁS Mária: Application of Cloud Computing in the Public Sector in Hungary, *Journal of US-China Public Administration*, May 2012, Vol. 9., Issue 5., 534–551; továbbá BUDAI B. Balázs–TÓZSA István: The Current Breakthrough Points in Public Administration, Budapest, Corvinus University of Budapest, 2012, 368 p. (Lásd még korábbi – hasonló tárgykörben született munkájukat is: TÓZSA István–BUDAI Balázs Benjámin: M-government – T-government: Latest technological trends in public administration, Budapest, M-Government Study Group, 2006, 138 p.; valamint KLEIN Tamás: Regelung der elektronischen Presse in Ungarn, Budapest, *ELTE ÁJK*, 2012, 88 p.

Érthető módon nagy számban találunk munkákat olyan tárgykörökben, amelyekben a nemzetközi vonatkozások, illetve elemek – az EU-s vonatkozásokon túl is – dominánsak: klasszikusan ilyenek a vámigazgatás, határrendészet, a menekültügyi igazgatás vagy éppen a tágabban vett környezetjog és a környezetvédelem igazgatási összefüggései.⁶²

Rendkívül értékesek azok a munkák, amelyek az egyes „társtudományok” nézőpontjait és módszereit alkalmazva vizsgálják a közigazgatás egészét vagy valamely aspektusát. Különösen bő szakirodalma van a politikatudományi⁶³ és szociológiai összefüggések feltárásának.⁶⁴

Önálló „műfajt” képviselnek azok a jog, a politikatudomány, a szociológia és a köznapi publicisztika határán mozgó írások, amelyek leginkább a 2010 utáni időszakban jelentek meg nagyobb számban, és közös jellemzőjük a többé-kevésbé következetes „alkotmányjogias”, illetve „alapjogias” alapállás. Ezen rendszerint tudományos igénnyel készülő művek gyakran tesznek komplex alapállású vizsgálataik tárgyává olyan intézményeket és jelenségeket, mint a kormány, a közigazgatás alkotmányossága, a közigazgatás átpolitizáltsága stb.⁶⁵

Lassan ugyan, de nő azoknak a munkáknak a száma is, amelyek egyes alapjogok közigazgatási vonatkozásait is görcső alá veszik, részletesen elemzik.⁶⁶

Külön kategóriába sorolhatóak azok a nyomtatott munkák, amelyek kétnyelvű (gyakrabban angol–magyar, ritkábban német–magyar) formában jelennek meg. Ezek között – túl az uniós, illetve (egyéb) kormányközi szervek által támogatott kiadványokon – nagy számban találunk nem kormányközi nemzetközi entitások (tipikusan jogvédő hálózatok), illetve kizárólag adott államban bejegyzett és működő civil/nonprofit szervezetek által ki-

62 BEZDÁN Anikó Judit: The Conceptual Definition of Hunters' Societies, *Journal of Agricultural and Environmental Law* 2011/10, http://epa.oszk.hu/01000/01040/00010/pdf/agrar_es_kornyeztjog_EPA01040_2011_10.pdf (2013. 01. 03.); JULESZ Máté: Civil Society and Environmental Protection, *JURA* 2012/2., 71–79.; BÁNDI Gyula: The Definition of Waste from a Legal Point of View, *Periodica Polytechnica-Social and Management Sciences*, 2005/2., 169–180.; PAULOVICS Anita: Problematical aspects of legal regulations concerning animal protection, Miskolc, Bíbor Kiadó, 2003, 200 p.; Approval and Implementation of International Conventions on Environmental Protection and Nature Conservation in Hungary, Budapest, Hungarian Ministry for Environment and Regional Policy, 1996, 140 p.; BÁNDI Gyula: Environmental law and management system in Hungary: overview, perspectives and problems, Budapest, EMLA, 1993; KILÉNYI Géza: Environmental policy in Hungary: Environmental legislation = State of the Hungarian environment, Hinrichsen, Don, ENYEDI György (eds.), Budapest, Statistical Publishing House, 1990, 35–45.

63 Lásd pl. a közigazgatásra vonatkozó részeket a következő munkákban: KÖRÖSÉNYI András–TÓTH Csaba–Török Gábor: The Hungarian Political System, Budapest, Hungarian Center for Democracy Studies, 2009 (Hungarian Democracy Series), 304 p.; illetve LENGYEL György–ROSTOVÁNYI Zsolt: The Small Transformation: Society, Economy and Politics in Hungary and the New European Architecture, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2001, 672 p.

64 A különböző társadalomtudományok vizsgálati módszereinek és eredményeinek felhasználását lásd pl. GOMBÁR Csaba et al. (eds.): Question Marks: The Hungarian Government, 1994–1995, Budapest, Korridor Centre for Political Research, 1995, 373 p.

65 Legújabbban lásd pl.: BÁNKUTI Miklós–HALMAI Gábor–Kim Lane SCHEPPELE: From Separation of Powers to a Government without Checks: Hungary's Old and New Constitution = Constitution for a Disunited Nation: On Hungary's 2011 Fundamental Law, TÓTH Gábor Attila (ed.), Budapest, CEU Press, 2012, 570 p.; vagy Jan WERNERMÜLLER: The Hungarian Tragedy, Dissent, Spring, 2011, Vol. 58., Issue 2., 5–10.

66 Lásd pl.: SZABÓ Máté: Human Rights and Civil Society in Hungary (1988–2008), Budapest, OBH, 2009; illetve PAP A. L.: "Human Rights and Ethnic Data Collection in Hungary." *Human Rights Review*, 2008/9., 109–122.

adott munkákat,⁶⁷ illetve magyarországi hatóságok – gyakran éves jelentések formáját öltő – kiadványként napvilágot látó írásokat.⁶⁸

A kétnyelvű munkák között fellelhetőek az adott szakigazgatási terület szabályait (hatósági fórumrendszerét, főbb anyagi jogi és eljárásjogi szabályait) bemutató kiadványok is,⁶⁹ illetve azon munkák is, amelyek nem egy kötetben tartalmazzák a magyar és angol változatot, hanem külön kötetben.⁷⁰ A kétnyelvű kiadványok között találunk olyan folyóiratokat is, amelyek az adott terület nemzetközi vérkeringésébe való bekapcsolódás céljából a magyar szöveg mellett angol fordításban is közlik a teljes írást.⁷¹

A kétnyelvűség egy sajátos aspektusa az az egyre általánosabb gyakorlat, amely az egyébként magyar nyelvű folyóiratok cikkeinek, tanulmányainak összefoglalóit is közzéteszi (az adott szöveg elé, mögé, illetve a kiadvány végére téve azokat).⁷²

Ugyanakkor léteznek olyan területek is, amelyek tekintetében az angol nyelven hozzáférhető szakirodalom csekélyebb (ilyen pl. a központi közigazgatás témaköre⁷³ vagy az ún. közigazgatási büntetőjog⁷⁴) vagy szinte teljes mértékben hiányzik (pl. ilyen a közigazgatás javaslattevő, koordinatív, véleményező szerveinek konzultatív funkciókon túlmutató, adott esetben rendszerező bemutatása).

Általánosságban is kijelenthető, hogy a szerzők érdeklődése döntően a jelen viszonyainak feltérképezésére, a frissebb fejlemények kommentálására irányul; közigazgatás-történeti munkák csupán elenyésző számban jelentek meg a vizsgált időszakban.⁷⁵

67 A vasfüggöny léte és vége – Bau Und Fall Des Eisernen Vorhangs: 20 éves a határnyitás – 20 Jahre Grenzöffnung, Budapest, Hans Seidel Stiftung, 2010, 60 p.

68 Lásd pl. PICHLER Ferenc (ed.): Bankruptcy, liquidation and privatization, Budapest, State Property Agency, 1994, 126 p.

69 FISCHL Géza–PANDULA András: Akadálymentes építészet – Accessible Design, Budapest, Labor5, 2002, 102 p.

70 BÓDI Ferenc–FÁBIÁN Gergely (eds.): Helyi szociális ellátórendszer Magyarországon, illetve BÓDI Ferenc–FÁBIÁN Gergely: Local Organization of Social Services in Hungary, Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 2008

71 Számos közigazgatási tárgyú írást találunk pl. az Agrár- és Környezetjog/Journal of Agricultural and Environmental Law. A CEDR Magyar Agrárjogi Egyesület Tudományos Közleményei/CEDR Hungarian Association of Agricultural Law című, kétnyelvű elektronikus folyóiratban, amely immár 12 számot élt meg; http://epa.oszk.hu/01000/01040/00012/pdf/agrar_es_kornyeztjog_EPA01040_2012_12.pdf

72 Lásd pl. Cikkek angol nyelvű összefoglalói, Vezetéstudomány / Management Review. Mar 2011, Vol. 42., Issue 3., 59–60.

73 Lásd pl. HAJNAL György: Agencies in Hungary: Uses and misuses of a concept = Governance of public sector organizations: Autonomy, control and performance, Laegreid, Per and Koen Verhoest (eds.), Houndmills/New York, Palgrave Macmillan, 2010; illetve MÜLLER György: Evolution Of The Government System After The Political Change In Hungary (1990–2009), Curentul Juridic 2010/1., 31–39.; http://revcurentjur.ro/arhiva/attachments_201001/recjurid101_3F.pdf; továbbá SZENTE Zoltán: Intersection of Politics and Public Administration: Recruitment of Ministers and State Secretaries in Hungary, 1990–1998, Századvég, 1999 Summer, Volume 13., 3–51.

74 MÁTHÉ Gábor–Kis Norbert (eds.): European Administrative Penal Law, Budapest, 2004, 184 p.

75 Lásd pl. JULESZ Máté: A short history of public health law in Hungary, De Iurisprudentia et iure publico: Jog-és politikatudományi folyóirat, 2010/2., 19–22; illetve HORVÁTH Pál: Öffentliche Verwaltung des Ungarischen Volksdemokratischen Staates, 1944–1945 (Public administration in the Hungarian popular democratic state, 1944–45), Budapest, Annales Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eotvos Nominatae: Sectio Iuridica. Feb 1988, Vol. 30., 119–122.

A kifejezetten a magyar közigazgatás-tudományra, annak mai jellegzetességeire, külső meghatározottságaira⁷⁶ és főbb irányaira vonatkozó munkák is meglepően csekély számban jelentek meg.⁷⁷ Jogelméleti, illetve nagyobb terjedelmű közigazgatás-elméleti munkákkal sem igen találkozunk a vizsgált körben.⁷⁸ A közigazgatási szervezetelmélet is csak olyan munkákban jelenik meg, amelyek nem kizárólag az állami (igazgatási) szervek vizsgálatát végzik el.⁷⁹

A nem csupán egy igazgatási területhez köthető főbb nemzetközi trendeket, illetve azok magyarországi megjelenési formáit elemző angol nyelvű munkák is viszonylag szűkösen állnak rendelkezésre.⁸⁰ Kiemelendő továbbá, hogy a kifejezetten a graduális oktatásban, illetve a doktori képzésben használatos, a közigazgatás(oka)t bemutató könyvek között is csak elvétve találunk idegen nyelvűt.⁸¹

2.3. Nemzetközi együttműködések keretében megvalósult munkák

A magyar közigazgatást bemutató – nem magyar szerzők által írt, illetve magyar szerzőket is bevonó – munkák között az „országjelentés” jellegű írások dominálnak: tipikusnak tekinthetők az egy vagy több aspektusból több-kevesebb államot összehasonlító, jellemzően nemzetközi szervezetek által finanszírozott, 5–50 oldal terjedelmű munkák.⁸²

Számos olyan kötet is napvilágot lát, amely kifejezetten a regionalizmus kérdéskörén is túlmutató nemzetközi közigazgatási együttműködésekét kívánja bemutatni, illetve fejleszteni.

76 KOI Gyula: Scholars and Community. Foreign Influences in Hungarian Administrative Sciences with Regard to Municipality = Cofola 2012: The Conference Proceedings, ed. Eva Zatecka, Brno, Masaryk University Faculty of Law, 2012 (Compact Disc), 425–434.

77 Lásd pl.: HAJNAL György–PÁL Gábor: Some Reflections on the Hungarian Discourse on (Good) Governance, Budapest, MTA TK (Institute for Political Science, MTA Centre for Social Sciences), Working Papers in Political Science 2013/3., 3.; http://www.mtapti.hu/uploaded_files/8519_2013_03_hajnal_pal.pdf (2013. 06. 09.); JAKAB András: Wissenschaft vom Verwaltungsrecht: Ungarn = Ius Publicum Europaeum IV., Armin von BOGDANDY, Sabino CASSESE, Peter M. HUBER (eds.), Heidelberg, CF Müller, 2011, 365–396.

78 A kevés kivétel között említhető pl.: HORVÁTH M. Tamás (ed.): Decentralization and Reform, Budapest, LGI, 2000, 424 p.

79 Lásd pl. BALATON Károly: Organizational strategies and structures following the system turnaround, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2007, 179 p.

80 HOÓS János: Global Governance, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2006, 321 p.

81 Pl.: Dr. PAULOVICS Anita (ed.): The preservation of natural and architectural environment in an international aspect, Miskolc, Bíbor Kiadó, 2006 (egyetemi jegyzet); illetve dr. VADÁL Ildikó: Das System der Verwaltungsorganisation, Pécs, PTE BTK, 1999 (egyetemi jegyzet a PhD-hallgatók számára)

82 Towards Better Measurement of Government, Working Paper Edition 1, GOV/PGC (2006) 10, Paris, OECD, 2006; illetve Republic of Hungary – Public Administration: Country Profile. Division for Public Administration and Development Management (DPADM) Department of Economic and Social Affairs (DESA), United Nations, May 2004, 18 p.; továbbá Chester NEWLAND–JENEI György–SUCHORZEWSKI: Transition in the Czech Republic, Hungary and Poland: autonomy and community among nation states = The modern state and its study: New administrative sciences in a changing Europe and United States, Walter J. M. KICKERT–Richard J. STILLMAN II. (eds.): Aldershot, Edward Elgar, 1999 (A kötet a Central and Eastern European Countries V. részének egyetlen tanulmánya.)

Nem egy munka a közigazgatási képzés és továbbképzés témakörében fogalmaz meg adatolt tényeket, illetve tanulságokat és az együttműködés lehetőségeit felvázoló jövőképet.⁸³

A tudományosság fogalmának szükségképpen eleme a nemzetköziség (nemzetközi aspektus léte), amelynek legekleatásabb jele a tudománnyal foglalkozók, az akadémiai intézetek, a tudományos iskolák, illetve egyetemek vagy éppen a nemzetközi térben működő egyéb szervezetek (pl. alapítványok) hangsúlyos magyar közreműködés mellett zajló együttműködésében megvalósuló munka.⁸⁴ A közelmúlt egyik ilyen gyümölcse a horvát-magyar együttműködésben megjelent munka, amely önálló kormányzati, közigazgatási fejezetet is tartalmaz, méghozzá oly módon, hogy az egyes tanulmányokat – például a helyi önkormányzatiság horvátországi és magyarországi intézményeinek bemutatását – magyar és horvát szerzők közösen írták.⁸⁵

Önálló „szegmenst” jelentenek a vizsgált körben azok a (konferencia)kiadványok, amelyek Magyarországon tartott, néhány esetben kifejezetten nagyszabású rendezvények, nemzetközi konferenciák utókiadványaként jelennek meg, számtalan módon erősítve a hazai tudományosságot.⁸⁶

Előremutató, az angol nyelvű közigazgatási irodalom vérkeringésébe való bekapcsolódásra tudatosan törekvő kísérlet volt a Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó gondozásában megjelent kétnyelvű közép-kelet-európai közigazgatási folyóirat, a Nemzetközi Közlöny (International Journal of Public – Administration in Central and Eastern Europe), amely 2010–2011-ben néhány számot ért meg csupán.

A nemzetközi vonatkozások között kell említünk az OECD, illetve a WB által készített country profile-okat, amennyiben számos átfogóbb, tematikus áttekintésben nagy szerepet kap Magyarország. Ugyanitt lényegesek a jobbára kvantifikált, a kormányzatot bemutató, összehasonlítást is lehetővé tévő adatgyűjtések és adatbázisok. Különösen az OECD Government at a glance sorozatát, a WB Good government indikátorait, illetve az utóbbi időszak legnagyobb adatgyűjtését, a CoQ-t említhetjük.

83 Tony VERHEIJEN–Juraj NEMEC: The Network of Institutes and Schools of Public Administration in Central and Eastern Europe, Bratislava, NISP Acee, 2000, 345 p.

84 Lásd pl. Lician CHIRIAC–SZABO Zsuzsanna (eds.): Proceedings of the Conference on Economics, Law and Management, *Târgu Mureș*, Petru Maior University, 2007 (Volume 1, Law and Administrative Sciences); illetve Max Barlow–LENGYEL Imre–Richard WELCH: Local development and public administration in transition, Szeged, József Attila University, 1998, 226 p.; Rüdiger PINTAR (ed.): Reforms of Public Services: Experiences of Municipalities and Regions in South-East Europe, Zagreb, Friedrich Ebert Stiftung, Zagreb Office, 2003, 100 p.

85 DRINÓCZI Tímea–Mirela ŽUPAN–ERCSEY Zsombor–Mario VINKOVIĆ (eds.): Contemporary Legal Challenges: EU–Hungary–Croatia, Pécs–Osijek, Sunicop, 2012, 792 p.

86 Lásd pl. JENEI György: Challenges of public management reforms: Theoretical perspectives and recommendations, Budapest, Budapest University of Economic Sciences and Public Administration, 2004 (selected papers from [IRSPM VIII] the eighth International Research Symposium on Public Management, 31 March – 2 April 2004), 423 p.; illetve JENEI György–HÓGYE Mihály (eds.): New trends in public administration and public law, Brussels–Budapest, European Group of Public Administration (Brussels) – Budapest University of Economic Sciences, 1997 (EGPA yearbook: Annual Conference, Budapest, 1996), 449 p.

2.4. A szerzők – akik hivatkoznak és akikre hivatkoznak

Rendkívüli értéket képviselnek azok a munkák, amelyek a magyar jogrendszerrel, közpolitikával vagy kifejezetten a közigazgatással foglalkozó, de a magyar viszonyokat és a magyar szakirodalmat jól ismerő külföldi szerzők tollából származnak,⁸⁷ különösen, ha ezek monografikus igényűek.⁸⁸

Ugyanígy, a magyar jogi (társadalomtudományi) folyóiratokban jeles külföldi szerzők tollából született írások is a termékenyítő, sűrűbben hivatkozott munkák közé tartoznak, akkor is, ha angolul,⁸⁹ s akkor is, ha magyar nyelven látnak napvilágot.⁹⁰

Egyébként is jól megfigyelhető, hogy vannak olyan – jellemzően Nyugat-Európában, ritkábban az Egyesült Államokban keletkezett – tipikusan összefoglaló jellegű művek, amelyekre folyamatosan hivatkozásnak a hazai szakirodalomban is, és jelentős mértékben meghatározzák a „szakmai irányválasztásokat” és álláspontokat.⁹¹ A magyar közigazgatást – leg-

87 Lásd pl.: Herbert KÜPPER: Hungarian Administrative Law 1985–2005: The Organization of the Administration. = The Transformation of Hungarian Legal Order 1985–2005: Transition to Rule of Law and Accession to the European Union, JAKAB András–TAKÁCS Péter–Allan F. TATHAM (eds.): Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2007, 109–122.

88 Judy P. JENSEN: Whose Rules? Szombathely–Kőszeg, TETI, 2008 (ISES-füzetek); továbbá Chris PICKVANCE: Local Environmental Regulation in Post-Socialism: A Hungarian Case Study, Hampshire, Ashgate, 2003, 185 p.; illetve Catherine DUPRÉ: Importing the Law in Post-Communist Transitions: The Hungarian Constitutional Court and the Right to Human Dignity, Portland, Hart Publishing, 2003, 217 p.

89 Dr. Thomas PERROUD: Local governments and the provision of public services in France and the United Kingdom, Új Magyar Közigazgatás, 2013/1., 33–41.

90 Utóbbira példa Rinaldo LOCATELLI A helyi önkormányzatok 10 éve Magyarországon című írása (Magyar Közigazgatás, 2000/9.), 513–516.

91 David LEVI-FAUR (ed.): Oxford Handbook of Governance, Oxford, Oxford University Press, 2012; Jürgen SCHWARZE (ed.): Europäisches Verwaltungsrecht. Entstehung und Entwicklung im Rahmen der Europäischen Gemeinschaft, Baden Baden, Verlag Nomos, 2005 (2. Ausgabe); Public Administration after “New Public Management”, OECD, 7 June 2010, 114 p.; J. A. CHANDLER (ed.): Comparative Public Administration, London–New York, Routledge, 2000 (1st edition); Paul CRAIG: EU Administrative Law, New York, Academy of European Law/European University Institute – Oxford University Press, 2006; Mark BEVIR: Key Concepts of Governance, London, SAGE, 2009; Michel FROMONT: Droit administratif des États européens, Paris, Presses Universitaires de France, 2006; W. Oscar GABRIEL–Sabine KNOPP (eds.): Die EU Staaten im Vergleich (Strukturen, Prozesse, Politikinhalt), Wiesbaden, Verlag für Sozialwissenschaften, 2008 (3. Auflage); Christoph DEMMKE–Timo Moilanen: Civil Services in the EU 27: Reform Outcomes and the Future of the Civil Services, Frankfurt am Main, Peter Lang, 2010; Didier BLANC: Guide du droit de l’Union Européenne, Paris, Ellipses, 2008; Christoph DEMMKE: European Civil Services between Tradition and Reform, Maastricht, EIPA, 2004; A. W. BRADLEY–K. D. EWING: Constitutional and Administrative Law, Edinburgh, Pearson Education Limited, 2003; James L. PERRY (ed.): Handbook of Public Administration, San Francisco, Jossey Bass Publishers, 1996; Wolfgang DRESCHLER: The Reemergence of “Weberian” Public Administration after the Fall of New Public Management: The Central and Eastern European Perspective, Haldus-kultuur 2005/6; David OSBORNE–Ted GAEBLER: Reinventing Government, New York, Penguin, 1993; Christopher POLLIT–Gert BOUCKAERT: Public Management Reform: A Comparative Analysis, Oxford, Oxford University Press, 2000; Louis DUBOIS–Claude BLUMANN: Droit matériel de l’Union européenne, Paris, Moutchrestien, 2012, 805 p.; Jürgen SCHWARZE (ed.): L’état actuel et les perspectives du droit administratif européen: Analyses de droit comparé, Bruxelles, Bruylant, 2010, 364 p.; Jacqueline Dutheil DE LA ROCHÈRE (ed.): L’exécution du droit de l’Union: entre mécanismes communautaires et droits nationaux, Bruxelles, Bruylant, 2009, 298 p.; E. C. PAGE–B. JENKINS: Policy Bureaucracy: Government with a Cost of Thousands, Oxford, Oxford University Press, 2005; J. M. SHAFRITZ–N. M. RICCUCCI–D. H. ROSENBLUM–A. C. HYDE: Personnel Management in Government, New York, Marcel Dekker, 1992

alábbis a közigazgatás-tudományt – érdemben befolyásolni képes (kimutatható hatással bíró) munkák közül több magyar fordításban is hozzáférhető,⁹² illetve ezekkel a hazai folyóiratok magyar nyelvű könyvismertetései is nagy terjedelemben foglalkoznak.⁹³

A magyar szerzők által leggyakrabban használt, hivatkozott – és ritkábban szerzőként is „megcélzott” – idegen nyelvű tudományos folyóiratok között kell említünk a német *Verwaltungsrundschau*, *Zeitschrift für Gesetzgebung* (ZG), illetve *Zeitschrift für Neuere Rechtsgeschichte* (ZNR), továbbá a francia *Revue française de Droit Administratif* és *La Revue Administrative*, a szlovéniai *Lex Localis – Journal of Local Self-Government*, az amerikai *Administrative Law Review* és *Administrative Science Quarterly*, illetve *Public Organization Review*, a brüsszeli Nemzetközi Közigazgatási Intézet (IIAS/IISA) által angol és francia nyelven kiadott *International Review of Administrative Sciences/Revue internationale des Sciences Administratives*, valamint a *Public Administration*, az *Administration & Society*, a *Zeitschrift für Osteuropa* és a *Transylvanian Review of Administrative Sciences* című folyóiratokat. Kijelenthető továbbá, hogy a külföldi, illetve idegen nyelvű szakirodalomban való tájékozódás valódi „elsődleges” forrásává a különböző elektronikus folyóirat adatbázisok és online könyvtárak (EBSCO, HeinOnline, Westlaw, BeckOnline, Questia⁹⁴) váltak.

A hazai jogi folyóiratokban megjelenő, közigazgatási tárgyú és idegen nyelvű munkák aránya és előfordulása igen vegyes képet mutat. Bár egyre több, a szélesebben vett társadalomtudományokkal foglalkozó folyóirat jelent meg – vagy a többi tanulmánnyal egy sorban, vagy önálló rovatban – idegen nyelvű munkákat, s kizárólag angol nyelven megjelenő jogi folyóirat (*Acta Iuridica Hungarica*),⁹⁵ illetve közigazgatási tárgyú írásokat is jelentős számban közlő angol nyelvű társadalomtudományi folyóirat is létezik,⁹⁶ mégis azt tapasztalhatjuk, hogy a szűkebben vett közigazgatási jogtudomány körébe sorolható, nem különösebben jelentős számú munkák szerzői között igen nagy a PhD-hallgatók, illetve frissen doktori fokozatot szerzettek aránya.

Meg kell említenünk azonban azt a tényt is, hogy a doktori dolgozatok (PhD-értekezések) között az elmúlt két évtizedben a közigazgatási jog területén nemigen találunk idegen nyelven (angolul, franciául vagy németül írott) műveket.

92 Lásd pl.: D. OSBORNE–T. GEABLER: *Új utak a közigazgatásban*, Budapest, Kossuth Kiadó, 1994; Alberto J. Gil IBANEZ: *A közösségi jog ellenőrzése és végrehajtása*, Budapest, Osiris Kiadó, 2000; illetve C. Northcote PARKINSON: *Parkinson törvénye vagy az Érvényesülés Iskolája*, Budapest, Minerva, 1990; Joseph E. STIGLITZ: *A globalizáció visszasságai*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2003; illetve *Hogyan korszerűsítsük a közigazgatást? A követendő út* (szerk.: LŐRINCZ Lajos; fordította: KINCSE László, KOI Gyula, LINDER Viktória), Budapest, MTA Jogtudományi Intézete, 2009. Eredetileg: *Modernising Government: The Way Forward*, Paris, OECD, 2005; továbbá G. SARTORI: *Összehasonlító alkotmánymérnökség: A kormányzati rendszerek struktúrái, ösztönzői, teljesítményei*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2003

93 Lásd pl.: KOI Gyula: *Közigazgatás-egyszerűsítés: ábránd vagy valóság? (Simplification administrative: leurre ou réalité? Arsène Declercq szerk.)* Könyvismertetés. *Nemzetközi Szemle*, 2007/2., 106–112.

94 <http://www.questia.com/> (2013. 05. 02.)

95 A folyóirat a magyarországi jogtudomány eredményeinek közlésén, illetve a magyar törvényhozás és jogi irodalom bemutatásán túl az egész közép- és kelet-európai jogtudomány áttekintése céljából az utóbbi időben külföldi szerzők munkáit is publikálja.

96 *Society and Economy in Central and Eastern Europe*, *Journal of the Corvinus University of Budapest*.

Szűkebb témánk vizsgálata során lényeges szempont lehet az is, hogy a nemzetközi tudományos közéletben mely magyar szerzők elfogadottsága (idézettsége) tekinthető kiemelkedőnek,⁹⁷ amennyiben kutatói kvalitásaik, az általuk vizsgált témakörök jellege és egyes nemzetközi projektekben betöltött szerepük jelentős mértékben meghatározhatja a magyar közigazgatás-tudomány külső jellegzetességeit, ha úgy tetszik, megítélését is.

3. Összefoglaló megállapítások

Általánosságban is kijelenthető, hogy a vizsgált körben a többszerzős művek, illetve a tanulmánykötetek dominálnak: egyszerűs monográfia igen kevés akad.

Megfigyelhető, hogy a többszerzős angol nyelvű kötetek, illetve tanulmánykötetek esetében a nyelvi egységesség, az egyes szerzők közelítően azonos fogalomhasználata gyakran hiányzik, illetve nem következetesen érvényesül: feltétlenül szükségesnek mutatkozik – a Bevezetésben említett köteten túl – egy valóban jól használható (és ténylegesen használt) magyar–angol közjogi/közigazgatási jogi/közigazgatási szótár elkészítése is.

Kiemelendő, hogy a magyar közigazgatás intézményeinek idegen nyelvű, tudományos leírás kísérleteiben a nyelvhasználatot valamilyen mértékben meghatározzák azon kiadványok „nyelvi választásai” is, amelyek a nagyobb nemzetközi szervezetek Magyarországot érintő jelentéseit tartalmazzák, valamint azon hazai szervezetek is, amelyek rendszerint éves jelentéseket tesznek közzé (ombudsman[ok], Állami Számvevőszék stb.) angolul, vagy egyébként a magyar közigazgatás szervezetrendszerét (hatósági fórumrendszerét), az adózás főbb szabályait mutatják be kereskedelem-, illetve befektetésösztönző céllal (HITA – korábban ITD Hungary– stb.).

Általános tapasztalatként rögzíthető továbbá, hogy a magyar közigazgatást nem magyar nyelven bemutató munkák között, illetve az egyes munkákon belül felülreprezentáltak a szervezeti jogot előtérbe helyező, valamint a tételes jogot „önmagában” ismertető, magyarázó írások, illetve részek. Ehhez képest a „külföld” elvárásai között érzékelhetően inkább a joggyakorlat bemutatása, illetve a jogi szabályozástól legalább részben független jelenségek bemutatása szerepel hangsúlyosabb elemként, amennyiben enélkül egy-egy jogintézmény jórészt „hozzáférhetetlen” marad. A jelen tanulmányban felsorolt munkák összességükben a legtágabban értelmezett magyar közigazgatás-tudománnyal kapcsolatos egyes kritikák alátámasztására is alkalmasak,⁹⁸ amennyiben például a jogias-leíró szemlélet (alapállás) még a nem jogász szerzők esetében is tetten érhető.

A munka megállapításai számos ponton közvetlenül, illetve közvetve is a hazai közigazgatási jogi dogmatika fejlesztésének szükségességére hívják fel a figyelmet, arra tudniillik, hogy a koherens, belső összefüggéseiben világos és átlátható közigazgatá-

97 Bár e kérdés eldöntéséhez a „nyers” citációs adat – a nemzetközi hivatkozások pusztá száma – önmagában csak viszonylagos értékű kiindulópontot jelent, néhány szerző esetében kétségtelen, hogy a folyamatos és szerteágazó nemzetközi jelenlét „jól dokumentált”. Ilyen szerzőnek tekinthető pl. VEREBÉLYI Imre, HORVÁTH M. Tamás, HAJNAL György, PÁLNÉ KOVÁCS Ilona, illetve JENEI György.

98 GAJDUSCHEK György: *A magyar közigazgatás és közigazgatás-tudomány jogias jellegéről*, *Politikatudományi Szemle*, 2012/4., 29–49.

si (jogi) fogalomhasználat mintegy előfeltétele a nemzetközi tudomány vérkeringésébe való fokozottabb bekapcsolódásnak. Enélkül ugyanis az idegen nyelvű, döntően angol terminológia megismerése nemhogy szakmai előnyöket nem kínál, de egyenesen diszfunkciókhoz vezethet. Vígvári András már 2002-ben a következőket írta: „[...] Az állami szervek ellenőrzési tevékenységét a jelenlegi időszakban terminológiai zűrzavar jellemzi, amit csak fokoz az angolszász kifejezések elburjánzása.”⁹⁹

Az utóbbi évek tendenciája, hogy a magyar szerzők által a magyar államszervezetről, illetve egyes jogintézményekről írott munkákat külföldi kiadók is nagyobb számban gondozzák.¹⁰⁰ Ez a folyamat feltehetőleg erősödni fog.

Az EBSCO- stb. rendszerekben való előfordulás csekély mértékű. Mindenképpen figyelmeztető, hogy a jelen tanulmányban felsorolt hazai munkáknak csupán mintegy 20-30 százalékához lehet elektronikus adatbázisokban, illetve a világhálón hozzáférni (néhány esetben nem azonos címmel, illetve későbbi kiadásban vagy csak egyes elemeiben, tanulmányok, fejezetek révén).

Kívánatos irányként jelölhető meg a nemzetközi együttműködések további erősítése, ideértve az ezeknek a keretében megvalósuló kutatások eredményeit, a különböző országokból kikerülő szerzők által közösen írott munkák növekvő számát is.

⁹⁹ Dr. VÍGVÁRI András: Az ellenőrzés fogalmához, Magyar Közigazgatás, 2012/12., 754.

¹⁰⁰ Pl.: HERMANN Z.–HORVÁTH M. T.–PÉTERI G.–UNGVÁRI G.: Allocation of Local Government Functions: Criteria and Conditions. Analysis and Policy Proposals for Hungary, Washington, DC, FDI-CEE, 1999 (The Fiscal Decentralization Initiative for Central and Eastern Europe), 170 p.